



**SATASOTE**

**Osallisuus  
Satakunnassa**

# 1. Lukijalle

**Osallisuus monine eri tasoinen, toimenpiteinen ja näkökulmineen on keskeinen palveluja ja niiden kehittämistä koskeva toimintatapa. Osallisuuden kokemus tuottaa terveyttä ja turvallisuutta.**

Osallisuus Satakunnassa -asiakirjan valmistelussa on hyödynnetty osallisuuden eri teemoista tehtyjä tutkimuksia ja kehittämishankkeita. Pohjana on käytetty niin vuonna 2018 laadittua,

ensimmäistä Osallisuus Satakunnassa -asiakirjaa, kuin mm. tulevan hyvinvointialueen toimintaa koskevaa lainsäädäntöäkin. Vastuu asiakirjan kokoamisesta on ollut Satasoten sidosryhmäyhteistyön osahankkeella. Kirjoittamiseen ja kommentointiin on osallistunut kymmeniä asiantuntijoita niin Satasoten valmistelusta, kunnista, kuntayhtymistä, oppilaitoksista, vaikuttamistoimielimistä kuin järjestöistäkin. Lämmin kiitos teille kaikille.

---

## Sisällys

|                                                                                       |           |
|---------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>1. Lukijalle .....</b>                                                             | <b>3</b>  |
| <b>2. Mitä osallisuus on? .....</b>                                                   | <b>4</b>  |
| <b>3. Osallisuus Satakunnassa 2021 .....</b>                                          | <b>5</b>  |
| 3.1 Kuntien osallisuustyö .....                                                       | 5         |
| 3.2 Osallisuus sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa .....                      | 6         |
| 3.3 Yhteisöt, järjestöt ja osallisuutta tukeva toiminta .....                         | 7         |
| 3.4 Muu osallisuutta tukeva toiminta .....                                            | 8         |
| <b>4. Osallisuus tulevalla hyvinvointialueella .....</b>                              | <b>10</b> |
| 4.1 Osallisuuden edistämisen lakiperusta.....                                         | 10        |
| 4.2 Osallisuus hyvinvointi- alueen johtamisessa, kehittämisessä ja viestinnässä ..... | 10        |
| 4.3 Vaikuttamis- toimielimet .....                                                    | 11        |
| 4.4 Osallisuus palveluissa .....                                                      | 12        |
| 4.5 Saavutettavuus ja esteettömyys .....                                              | 13        |
| 4.6 Osallisuutta tukeva toiminta järjestöissä ja yhteisöissä.....                     | 15        |
| <b>5. Osallisuustyö tulevaisuuden kunnissa .....</b>                                  | <b>17</b> |
| <b>6. Toimenpide-ehdotukset vuosille 2022–2023 .....</b>                              | <b>18</b> |

**Lähteitä ja lukuvinkkejä**

**Liite 1. Osallisuus hyvinvointialuetta koskevassa lainsäädännössä**

**Liite 2. Osallisuuden 24 apukysymystä**

## 2. Mitä osallisuus on?

**Tässä luvussa pyrimme kuvaamaan, mitä osallisuudella tarkoitetaan. Osallisuuden edistäminen lähtee mahdollistamisen ajatuksesta – yksilöille ja yhteisöille jää aidossa osallisuuden edistämisessä myös mahdollisuus olla osallistumatta. Keskeistä on, että kaikilla on tieto, tunne ja kokemus omista vaikutusmahdollisuuksistaan. Osallisuustyötä tulee voida jatkuvasti kehittää osana organisaatioiden toimintakulttuuria ja sen vaikutuksia myös arvioida.**

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee osallisuuden seuraavasti: ”Yleensä osallisuus ymmärretään tunteena, joka syntyy, kun ihminen on osallisena jossakin yhteisössä esimerkiksi opiskelun, työn, harrastus tai järjestötoiminnan kautta. Yhteisöissä osallisuus ilmenee jäsenten arvostuksena, tasavertaisuutena ja luottamuksena, sekä mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössä. Yhteiskunnassa osallisena oleminen tarkoittaa jokaisen mahdollisuutta terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Kansallisella tasolla osallisuus vaikuttaa demokratian perusrakenteena. Tällöin kansalaisella on oikeus tasavertaisena osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja yhteiskunnan kehitykseen. Ihmisen osallisuuden aste ja yhteiskunnallinen aktiivisuus vaihtelevat elämänkulun ja -tilanteiden mukaisesti. Osallisuuden kokeminen ja sosiaaliset verkostot toimivat suojaavina tekijöinä hyvinvointivajeita ja syrjäytymistä vastaan.” (www.thl.fi)

THL:n määritelmän mukaisesti osallisuus on siis ainakin tunnetta kuulumisesta yhteisöön, hyvinvointia ja vaikutusmahdollisuuksia. Näin se kattaa lähes koko ihmisen elämämpiirin. Osallisuuden edistäminen ei voikaan olla sarja temppuja tai julistuksia vaan sen täytyy olla eri organisaatioiden ja yksilöiden yhteinen toimintakulttuuri. Eriarvoisuus voi olla luonteeltaan esimerkiksi taloudellista tai valtasuhteisiin liittyvää, ilmetä syr-

jintänä tai toimintamahdollisuuksien puutteena, ja se voi koskettaa meitä kaikkia. Hyvinvointivaltion keskeisiä tavoitteita on ollut eriarvoisuuden kokemuksen minimointi yhtenäisyyden ja ihmisten keskinäisen luottamuksen vuoksi. Eriarvoisessa tilanteessa koemme muut osallisiksi jostakin, joihin meillä itsellämme ei ole mahdollisuutta. Vaikutusmahdollisuuksien puuttuminen on rakenteellinen, hallinnollinen, kulttuurinen ja kohtaamisen kysymys.

**” Osallisuus on myös esteettömyyttä ja saavutettavuutta.**

Ihminen, jolla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa yhteiskunnallisiin päätöksiin, omaan elinympäristöönsä tai tehdä valintoja ei voi olla osallinen. Vähävaraisuuden merkitys tulee tunnistaa ja tunnustaa kaikessa osallisuustyössä. Palvelujärjestelmän kehittämisen kannalta keskeisiä kysymyksiä ovat, tuleeko asiakas kuulluksi ja voiko (ja missä määrin) itse vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin. Osallisuus on myös esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Kaikilla tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet niin fyysisesti saavutettaviin tiloihin ja asiointiin, kuin tiedon saavutettavuuteenkin. Osallisuus on kaikkien mahdollisuutta päästä osalliseksi kulttuurista ja harrastuksista. Saavutettavuusdirektiivi ja sitä seuraava kansallinen lainsäädäntö vaativat viranomaisia tekemään digitaaliset palvelut saavutettaviksi, mutta tiedon ja viestinnän saavutettavuuteen tulee kiinnittää laajemminkin huomiota. Myös osallisuutta edistävää esteettömyyttä ohjataan lainsäädännöllä.

# 3. Osallisuus Satakunnassa 2021

## 3.1 Kuntien osallisuustyö

Satakunnan kunnissa, kuten Suomessa muutoinkin, osallisuudesta ja sen kehittämisestä on tullut yhä vahvempi tavoite ja toimintatapa. Kuntaliiton mukaan edustuksellista demokratiaa täydentämään on erityisesti 1990-luvulta lähtien kehitetty suoran osallistumisen käytäntöjä, joiden kautta kuntalaiset voivat suoremmin vaikuttaa asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon. Lain-säädännössämme kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ovat vahvasti esillä, ja ne on turvattu myös useissa erityislaeissa. Kuntalain (22 §) mukaan valtuuston on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä 4 on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Kunta voi vapaasti päättää, miten se tämän velvollisuutensa käytännössä toteuttaa. Osallisuusteot vaihtelevat eri kunnissa merkittävästi, vaikka kehitys osallistavampaan suuntaan onkin kaikissa sama. Osallisuudella on myös yhä kasvava rooli kuntien asiakirjoissa, esim. hyvinvointiraportoinnissa.

Monissa kunnissa on viime vuosina mm.

- järjestetty keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia sekä kuntalaisraateja
- valittu palvelujen käyttäjien edustajia kunnan toimielimiin, työryhmiin tai vastaaviin
- toteutettu osallistuvaa budjetointia
- suunniteltu ja kehitetty palveluja yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa
- tuettu asukkaiden, järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua.
- kehitetty ja edistetty lakisääteisten vaikuttamistoimielinten, mm. nuorisovaltuustojen ja vammais- ja vanhusneuvostojen vaikutusmahdollisuuksia

Satakunnan kunnissa ja kuntayhtymissä koulutetaan myös kokemusasiantuntijoita. Useilla julkisilla toimijoilla on maakunnassamme pitkät perinteet ja hyviä käytäntöjä kokemustiedon hyödyntämisestä mm. mielenterveys- ja päihdepalveluissa ja sosiaali- ja perhepalveluissa. Kunnissa on siirrytty viime vuosina osallistavampaan toimintatapaan laajemminkin. Kuntien ja kuntayhtymien päätöksentekaelinten esityslistat ja pöytäkirjat ovat verkossa kaikkien nähtävillä. Useissa kunnissa esimerkiksi valtuustojen kokouksia on ainakin joskus mahdollista seurata myös verkossa. Satakunnan kunnissa on myös laadittu – ja laaditaan parhaillaan, yhdistysohjelmia, joiden tavoitteena on parantaa kunnan ja sen asukkaita edustavien yhdistysten vuoropuhelua.

## 3.2 Osallisuus sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa

Satakunnan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa, Satasotessa, osallisuuden edistämiseen on kiinnitetty huomiota laajasti. Osallisuus nähdään tärkeänä niin uudistuksen aikana, kuin valmisteilla olevan hyvinvointialueen toiminnassakin. Satasoten valmistelu käynnistyi kesällä 2020, ja uudistusta on viety eteenpäin kahden hankkeen, nk. Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus ja Rakenneuudistus -hankkeiden kautta. Tässä luvussa kuvataan tiiviisti osallisuustyötä valmistelun aikana, tulevan hyvinvointialueen osallisuustyötä linjataan luvussa 4.

Järjestöillä ja muilla sidosryhmillä sekä myös kella tahansa satakuntalaisella on ollut mahdollisuuksia osallistua valmisteluun ja kuulla sen etenemisestä. Valmistelusta on järjestetty tiedotus- ja keskustelutilaisuuksia ja sen etenemisestä on voinut käydä keskustelua virtuaalisissa sote-aamukahvitilaisuuksissa. Satasoten verkko-

sivuilla on myös sähköinen lomake, jonka kautta valmistelun etenemisestä ja sisällöistä voi esittää kysymyksiä. Valmistelumateriaalit ovat myös laajasti saatavilla, samoin valmistelijoiden tiedot ja lisäksi Satasote julkaisee uutiskirjettä ja tiedottaa valmistelun etenemisestä sosiaalisen median kanavissaan sekä muissa medioissa.

Sidosryhmäyhteistyön osahankkeen tehtävänä on ollut luoda yhteistyörakenteet järjestöjen, seurakuntien ja yritysten sekä tulevan hyvinvointialueen välille. Hankkeen sisältöjä on valmisteltu kaikille avoimissa työpajoissa, aamukahvitilaisuuksissa ja kyselyin. Sidosryhmien edustajat ovat olleet mukana myös muussa valmistelussa, mm. palveluketjuja suunnittelevissa ja kuvaavissa työryhmissä. Asiakasosallisuutta on edistetty uudistuksessa erityisesti kokemustoimintaa hyödyntäen. Kokemustoimijat ovat olleet mukana eri työryhmissä ja tilaisuuksissa, mm. suunnittelemassa ja kuvaamassa palveluketjuja. Satasoten viestintää on pyritty suunnittelemaan maakunnan asukkaiden näkökulma huomioiden, asian tuntijaviestinnän lisäksi. Asukkaille järjestetään myös kyselyjä palveluprosessien asiakaslähtöisyyden edistämiseksi

### 3.3 Yhteisöt, järjestöt ja osallisuutta tukeva toiminta

Satakunnassa on lähes 5000 rekisteröityä yhdistystä, ja uusia yhdistyksiä myös perustetaan enemmän kuin lakkautetaan. Rekisteröityjen yhdistysten lisäksi myös mm. vapaamuotoiset yhteisöt ja seurakunnat järjestävät osallisuutta tukevaa toimintaa. Vuonna 2021 toteutettiin ensimmäinen Satakunnan järjestökysely, jolla kerrottiin maakunnassa toimivien liikunta-, kulttuuri-, sote- ja muiden vapaa-ajan yhdistysten toiminnan sisältöä, laajuutta ja sijaintia sekä yhteistyökäytäntöjä. Järjestöillä on keskinäisiä yhteistyötä edistäviä yhteistyörakenteita, kuten Satakunnan eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta.

**VAPAAEHTOISTOIMINTA.** Euroopan parlamentin mietintö vuodelta 2008 määrittelee vapaaehtoistoiminnan olevan palkatonta ja kaikille avointa toimintaa, jota tehdään omasta vapaasta tahdosta ja joka hyödyttää perheen ja ystävöiden ulkopuolella olevaa kolmatta osapuolta. Jo-

kaisella on oikeus osallistua tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin itselle merkitykselliseen vapaaehtoistoimintaan esimerkiksi iästä, asuinpaikasta, sukupuolesta, elämäntilanteesta tai kielitaidosta riippumatta. Vapaaehtoistoiminta lisää kansalaisten hyvinvointia, osallisuutta ja yhteiskuntaan osallistumista. Toiminta täydentää yhteiskunnan palveluja, mutta sillä ei tule korvata ammattilaisten tekemää työtä. Kansalaisareenan, Opintokeskus Siviksen ja Kirkkohallituksen maaliskuussa 2021 Taloustutkimuksella teettämän tutkimuksen mukaan lähes puolet (47 %) suomalaisista on tehnyt vapaaehtoistyötä kulu- neen vuoden aikana. Tutkimuksen mukaan vapaaehtoistyötä tehtiin keskimäärin noin 13 tuntia kuukaudessa.

## ” Vapaaehtois- toiminta lisää kansalaisten hyvinvointia, osallisuutta ja yhteiskuntaan osallistumista.

Oikeusministeriö vastaa Suomessa vapaaehtoistoiminnan koordinaatiosta ja kehittämisestä. Keskeinen vapaaehtois- ja vertaistoimintaa valtakunnallisesti edistävä, kehittävä ja näkyväksi tekevä taho on myös Kansalaisareena ry. Kansalaisareenan alaisia valikkoryhmiä on Satakunnassa neljä: Huittinen, Pori, Rauma ja Pohjois-Satakunta. Valikkoryhmät, jotka koostuvat järjestö-, seurakunta- ja kuntatoimijoista, kehittävät alueellista vapaaehtoistoimintaa ja järjestävät säännöllisesti uusille vapaaehtoistoiminnasta kiinnostuneille infoja. Lisäksi ryhmät tarjoavat vapaaehtoisille mahdollisuuksia osallistua mukaan tehtävien ja rakenteiden kehittämistyöhön. Vapaaehtoistoimintaa koordinoiville tahoille vapaaehtoiset antavat mahdollisuuksia vertaistukeen, vertaisarviointiin ja vertaiskehittämiseen. Valikkoryhmien lisäksi Satakunnassa toimii maakunnallinen vapaaehtoistoiminnan verkosto, joka kokoontuu säännöllisesti keskustelemaan ajankohtaisista asioista vapaaehtoistoiminnan kentältä sekä määrittelemään yhteisiä tavoitteita ja toimenpiteitä. Verkosto on vapaa-



muotoinen ja siihen ovat tervetulleita kaikki yhteiskehittämisestä kiinnostuneet. Verkosto koostuu yhteen vapaaehtoisia, valikkoryhmiä, sekä vapaaehtoistehtäviä tarjoavia toimijoita eri sektoreilta ja ympäri Satakunnan.

Satakunnan vapaaehtoistoiminnan verkoston sekä alueellisten valikkoryhmien yhteistyöllä on luotu maakunnallinen, Satakunnan sote-uudistuksen vapaaehtoistoiminnan toimintasuunnitelma. Suunnitelmaan on kirjattu sekä alueellisia, että maakunnallisia tavoitteita, jotka ohjaavat myös yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa. Toimintasuunnitelmaan on kirjattu esimerkiksi saattohoidon tukihenkilötoiminnan laajentaminen ja kehittäminen. Lisäksi tavoitteena on vapaaehtoistoiminnan yhteistyörakenteiden selkiyttäminen ja tuetun vapaaehtoistoiminnan kehittäminen. Vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia maakunnassa tarjoavat organisoidusti useat kunnat ja seurakunnat sekä lukuisat järjestöt. Osana Satasotea kehitetään OLKA-toimintaa, jota Satakunnassa toteutetaan sekä erikoissairaanhoidossa että perusterveydenhuollossa. OLKA on koordinoitua järjestö- ja vapaaehtoistoimintaa ja sen tehtävänä on koota kolmannen sektorin toimijoiden palveluja, kuten vertaistuki-toimintaa potilaiden ja asiakkaiden tueksi.

**KOKEMUSTOIMINTA.** Kokemustoiminnan ja kokemusasiantuntijatoiminnan juuret ovat järjestöjen osallisuutta edistävässä vertaistukitoiminnassa. Kokemustoimija ja kokemusasiantuntija ovat tehtävänsä kouluttautuneita henkilöitä, joilla on omakohtainen kokemus mistä tahansa psyykkisestä tai fyysisestä sairaudesta, vammaisuudesta, vaikeasta elämäntilanteesta tai läheisenä tai omaisena olemisesta. Vuonna 2008 kokemukseen pohjautuvan tiedon merkitys nousi vahvasti esille Sosiaali- ja terveysministeriön mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa. 2000-luvun Suomessa kokemustiedolla on haluttu sekä lisätä ymmärrystä että täydentää tieteellistä ja ammatillista tietoa. Koulutetut kokemustoimijat ja kokemusasiantuntijat voivat toimia itsenäisesti tai ammattilaisen rinnalla palveluiden suunnittelussa, tuottamisessa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Toipumisorientaatioon pohjautuvalla työotteella mm. mielenterveys- ja päihdekokemusta omaavia kokemusasiantuntijoita on saatu osaksi palvelujärjestelmää. Asiakas- ja potilasnäkökulmaa kokemustoimijat ja kokemusasiantuntijat voivat tuoda vaikkapa työllisyys- ja kotouttamispalveluihin tai hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen verkostoihin ja työryhmiin. Kokemustietoa on lisäksi mahdollista hyödyntää puheenvuoroina eri tilaisuuksissa sekä luentoina mm. tulevien

ja nykyisten sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten koulutuksissa. Edellä kuvattuja osallisuutta edistäviä mahdollisuuksia täydentää taidemene-  
telmiä käyttävä kulttuurikokemusasiantuntijuus.

KoKoA – Koulutetut Kokemusasiantuntijat ry ja valtakunnallinen Kokemustoimintaverkosto lukuisine järjestöineen, yhteistyötahoineen ja koulutusta omaavine henkilöineen ovat merkittäviä kokemustoimintaa ja kokemusasiantuntijuutta edistäviä tahoja Suomessa. Satakunnassa toimii valtakunnallisen Kokemustoimintaverkoston alainen Satakunnan Kokemustoiminta-ohjausryhmä. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjä on Patentti- ja rekisterihallituksen mukaan Satakunnassa noin 400. Potilas-, vammais- ja läheisjärjestöillä sekä mielenterveys- ja päihdejärjestöillä on aktiivista kokemustoimintaa maakunnassa. Lisäksi koulutettuina on mm. rikostaustaisia ja peliriippuvaisia kokemusasiantuntijoita.

### 3.4 Muu osallisuutta tukeva toiminta

Satasairaalassa asiakaspalautetta kerätään systemaattisesti jokaisen hoitokäynnin jälkeen. Palautteita kerätään ja käsitellään laaditun prosessin mukaisesti. Palautetta voi antaa myös antaa

Satasairaalan kotisivujen kautta. Satasairaalan kehittämistyötä tulee asiakasraati. Asiakasraadin tarkoituksena on asiakkaan näkemysten ja ideoiden kuuleminen, jota käytetään kehittämistyön ja palveluiden parantamisen tueksi. Asiakasraati on yksi tärkeä osallistamisen muoto ja perustuu vapaaehtoisuuteen. Satasairaalan psykiatrisissa palveluissa koulutetaan sekä kokemusasiantuntijoita että vastaavasti asiakastyötä tekeviä ammattilaisia. Työparitoimintaa, jossa kokemusasiantuntija toimii ammattilaisen rinnalla, toteutetaan Satasairaalan psykiatriassa mm. hoidollisissa ja kuntoutuksellisissa ryhmissä.

**KULTTUURIHYVINVOINTI** tarkoittaa yksilön tai yhteisön kokemusta siitä, että kulttuuri tai taide lisäävät hyvinvointia. Taiteella on tutkitusti positiivisia vaikutuksia fyysiseen terveyteen, mielen hyvinvointiin, elämänlaatuun ja onnellisuuteen. Taidetoimintaan osallistuminen sekä taiteen kokijana että tekijänä voi ehkäistä psyykkisiä ja fyysisiä sairauksia sekä hoitaa ja auttaa selviytymään useiden akuuttien ja kroonisten sairauksien kanssa. Esimerkiksi yksinäisyyttä ja syrjäytymistä voidaan helpottaa ottamalla taide ja kulttuuri käyttöön osana sote-palveluja, osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Satasairaalan hallinnoimassa Satakulttuuriahankkeessa lisätään sote-palvelujen asiakkaiden hyvinvointia ja terveyttä kulttuurin ja taiteen



keinoin. Kulttuuri- ja taide-elämyksiä suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä niin asiakkaiden kuin sote- ja kulttuuriammattilaistenkin kanssa. Hankkeen kohderyhmälle (päihde-, mielenterveys- ja vammaispalvelujen asiakkaat) on järjestetty mahdollisuuksia osallistua kulttuurielämyksiin ja kulttuurin tuottamiseen. Satakulttuuriahankkeessa pyritään siihen, että kulttuurihyvinvointi-toiminnan suunnittelussa ovat myös kokemusasiantuntijat mukana. Kokemusasiantuntijoita on mukana hankkeen ohjausryhmässä ja heidän ääntään pyritään tuomaan esiin tapahtumissa ja koulutuksissa.

## Taiteella on tutkitusti positiivia vaikutuksia.

Satapsykiatrialla Harjavallan sairaalassa on työntekijöiden aloitteesta perustettu kulttuurifoorumi, jossa kulttuurihyvinvointi-toimintaa suunnittelevat yhdessä sote-ammattilaiset, kulttuuriammattilaiset ja kokemusasiantuntijat. Kulttuurifoorumi on perustettu mielenterveystoipujia varten. Se suunnittelee ja järjestää mahdollisuuksia kulttuurin kokemiseen ja tekemiseen.

Kulttuurihyvinvointia edistää myös Taikusydän, joka on kulttuurihyvinvoinnin valtakunnallinen yhteyspiste ja yhteistyöverkosto. Satakunnassa toimii maakunnallinen Taikusydän Satakunnan verkosto, jota Satakulttuuria - hanke koordinoi. Taikusydän Satakunta on taiteen, kulttuurin ja hyvinvoinnin kanssa työskentelevien toimijoiden vapaamuotoinen verkosto. Jonka tavoitteena on jakaa kokemuksia ja esitellä hyviä toimintamalleja.

Porin Sininauha ry hallinnoi LUOVA-hanketta, jonka tarkoituksena on kokeilla erilaisten luovien menetelmien käyttöön ottoa marginaalissa olevien asiakkaiden, kuten päihteidenkäyttäjien ja asunnottomien henkilöiden kanssa työskennellessä. LUOVA-hankkeen tavoitteena on kouluttaa Sininauhan henkilökuntaa menetelmien käyttöön ottamisessa, sekä etsiä parhaiten toimivia luovia menetelmiä ja työstää niistä opas jatkohyödyntämistä varten. LUOVA-hanke tekee

yhteistyötä alueen muiden taide- ja kulttuurihankkeiden kanssa.

Satasairaalan hallinnoimassa **SATADUUNIA-HANKKEESSA** päätavoitteena on parantaa heikossa työmarkkina-asemassa olevien työikäisten satakuntalaisten työllistymisen ja työkyvyn tuen palveluja, sekä edistää ja parantaa kyseisten asiakaskohderyhmien elämänlaatua ja osallisuutta sen eri muodoissa. Hankkeen aikana on kokeiltu erilaisia tapoja edistää mm. kehitysvammaisten työelämäosallisuutta ryhmämuotoisen työhönvalmennuksen avulla, sekä lisätty kehitysvammaisten mahdollisuuksia osallistua yhteisten palveluiden kehittämiseen ja saada äänensä kuuluviin yhteiskehittäjäryhmätoiminnan avulla. Asiakaskohderyhmille on lisäksi järjestetty yhteistyössä Työkykyä Satakuntaan-hankkeen (STM) kanssa erilaisia työelämään pääsy- ja toimintaosallisuutta tukevia selkokieliä koulutuksia työturvallisuudesta, sekä hätäensiavusta. Asiakkaiden näkemyksiä ja kokemuksia on kerätty mm. erilaisilla kyselyillä liittyen työttömien terveydenhuoltoon ja työkyvyn tukeen Satakunnassa.

SATADUUNIA-hankkeen ohjausryhmään kuuluvien kokemustoimijoiden, THL:n SOKRA-koordinaation ja aiemmin käynnissä olleen Satakunta-hankkeen kanssa on kehitetty yhdessä ”Osallisuutta päätöksiin – kokemusasiantuntija ohjausryhmässä” -toimintamalli. Toimintamalli kuvaa, mitä tulee huomioida, kun kokemusasiantuntija on ohjausryhmän jäsen. Tavoitteena on tasavertainen osallisuus ja vaikuttaminen toiminnan toteutukseen ja päätöksentekoon, sekä kohderyhmän ja asiakasnäkökulman esille saaminen. Tukimateriaalia voi soveltaa myös muissa sosiaali- ja terveydenhuollon, työllisyys- tai kulttuuripalveluiden kehittämisessä, kun ohjausryhmässä on mukana kokemusasiantuntija.

**SATAKUNNAN VANHUSNEUVOSTO** perustettiin ensimmäisenä maakunnallisena vanhusneuvostona jo vuonna 2010. Toiminnallaan Satakunnan vanhusneuvosto pyrkii saavuttamaan hyvän yhteistyön maakunnan kuntien lakisääteisten vanhusneuvostojen kanssa. Tavoitteena on vanhusten asioiden edistäminen jakamalla tietoa ikääntyneiden asioista, tapahtumista, webinaareista ja yhteisiksi tarkoitetuistaluentotilaisuuksista.

## 4. Osallisuus tulevalla hyvinvointialueella

### 4.1 Osallisuuden edistämisen lakiperusta

Suomen perustuslaki lähtökohtaisesti velvoittaa yhdenvertaisuuteen ja kieltää syrjinnän (6§). Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa sekä julkisia että yksityisiä toimijoita (2§). Laki velvoittaa viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä ja työnantajia edistämään yhdenvertaisuutta. Laki sallii oikeasuhtaisen erilaisen kohtelun, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen. Sen mukaan viranomaisten on ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Laki velvoittaa viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä, työnantajia sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajia tekemään myös tarvittavat kohtuulliset mukautukset vammaisille ihmisille. Näiden epäminen on syrjintää. (Yhdenvertaisuuslaki 5§, 9§ & 15§). Osallisuus hyvinvointialuetta koskevassa lainsäädännössä on kuvattu liitteessä 1

### 4.2 Osallisuus hyvinvointialueen johtamisessa, kehittämisessä ja viestinnässä

Osallisuustyön tulee olla hyvinvointialueella jokaisen tehtävä, osa toimintojen toteutusta, läpäisyperiaatteella kaikessa. Osallisuustyö tulee huomioida hyvinvointialueen johtamista, toimintaa ja palveluja kuvaavissa asiakirjoissa ja prosesseissa sekä budjetoinnissa. Osallisuuden edistämiseksi tulee nimetä vastuutahot ja -henkilöt ja sen tulee koskea niin hyvinvointialuetta itseään, kuin muita palvelutuottajiaakin. Hyvinvointialueen johtamisesta sekä siihen liittyvistä päätöksentekoprosesseista tulee viestiä asukkaille niin, että

jokaisella on mahdollisuus ne ymmärtää. Hyvinvointialueen on tärkeää viestiä oman toimintansa – ja sen osana osallisuustyönsä – tuloksista ja vaikutuksista saavutettavasti.

Monitoimijaisella yhteistyöllä sidosryhmien kanssa varmistetaan asiakaslähtöinen, koko elämäntilanteen huomioimisen mahdollistava palvelukokonaisuus. Sidosryhmäyhteistyön johtamisella ja siihen liittyvillä asiakirjoilla varmistetaan eri sektoreiden äänen kuuluminen hyvinvointialueen yhteisessä kehittämisessä. Sidosryhmien ja vaikuttamistoimielinten edustajia sekä kokemustoimijoita käytetään asiantuntijoina myös eri toimielimissä asioita esiteltäessä.

#### Hyvinvointialue

- Varaa asukkaille ja heidän edustajilleen mahdollisuus kommentoida asiakirjoja ja toimintamalleja sekä osallistua talouden suunnitteluun
- Järjestää keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia sekä asiakasraateja ja yhteiskehittäjäryhmiä
- Valitsee palvelujen käyttäjien edustajia hyvinvointialueen toimieliimiin
- Järjestää palvelunsa, asiointikanavansa sekä viestintänsä saavutettavasti
- Suunnittelee ja kehittää palveluja yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa sekä
- Tukee asukkaiden, järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua

Kokemustoimijat ja -asiantuntijat ovat koulutettuja osallisuustehtäviin. Alueella tulee määritellä selkeästi osana kokemusosaamisen keskuksen käynnistämistä käytännöt kokemustoimijoiden



ja -asiantuntijoiden mukaan ottamisesta erilaisiin ohjaus- ja työryhmiin, jotta palvelujen käyttäjien kuuleminen kehittämistyössä varmistuu. Lisäksi yhdistysten ja muiden yhteisöjen ammatilaisten ja asiantuntijoiden asiantuntijuutta eri kohderyhmistä hyödynnetään palvelujen kehittämisessä, suunnittelussa ja johtamisessa.

Ammatillisen kokemustiedon raportointi on yksi alueen henkilöstön osallisuuden, ja rakenteisiin vaikuttamaan pyrkivän työotteen mahdollistava työkalu. Ammattilaisten raportoimaa kokemustietoa voidaan hyödyntää osana tiedolla johtamista, palveluiden kehittämistä sekä päätöksentekoa. Satakunnassa on osana sote-rakennuudistuksen kehittämishanketta luotu sähköinen ammatillisen kokemustiedon raportointityökalu. Tavoitteena on, että raportointityökalu otetaan käyttöön niin hyvinvointialueella kuin muissa organisaatioissa, esim. kuntien sivistys- ja nuorisopalveluissa, poliisissa sekä järjestöissä. Tarkoitus on, että ammatillista kokemustieto tuotetaan osana arkityötä, ja sitä myös hyödynnetään monipuolisesti eri yhteyksissä. Ammatillinen kokemustieto on arvokasta, herkästi piiloon jäävää tietoa yhteiskuntamme rakenteista, palvelujärjestelmästä, palvelunkäyttäjien arjesta sekä käytännön työn arjesta. Tämä tieto tulee Satakunnassa voida tallettaa ja hyödyntää.

Hyvinvointialueen verkkosivujen ja muun viestinnän saavutettavuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Tieto palveluista ja niihin hakeutumisesta tulee olla helposti ja selkeästi saatavilla. Ohjeistusten, yhteystietojen ja työntekijöiden vastuualueiden tulee olla mahdollisimman laajasti löydettävissä. Viestinnässä tulee huomioida myös ne asukkaat, joiden on mahdotonta käyttää verkkopalveluja.

## 4.3 Vaikuttamistoimielimet

Aluevaltuuston on lainsäädännön nojalla pidettävä huolta monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista ja menetelmistä. Aluehallitus lisäksi viipymättä

- Asettaa nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi hyvinvointialueen nuorisovaltuuston,
- Ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaamiseksi hyvinvointialueen vanhusneuvoston
- Vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi hyvinvointialueen vammaisneuvoston

Vaikuttamistoimielinten jäsenet valitaan hyvinvointialueen kunnissa tai kuntayhtymissä toimivien vastaavien vaikuttamistoimielinten jäsenistä siten, että kustakin valitaan vähintään yksi edustaja. Lisäksi vaikuttamistoimielimiin valitaan edustajia mm. järjestöistä ja vammaisneuvoston jäseniä valittaessa huomioidaan myös harvinaissairaat. Näin voidaan edesauttaa harvinaissairaiden ja -vammaisten huomioonottamista, joilla ei harvinaisuuden takia ole mahdollisuutta edustukseen kunnassa, mutta alueella on.

Osallisuus on myös eri sektoreiden ja organisaatioiden osallisuutta hyvinvointialueella. Hyvinvointialue ottaa toimintansa johtamisessa ja järjestämisessä huomioon Yrittäjien ja hyvinvointialueen kumppanuusmallin sekä 3. sektorin ja hyvinvointialueen kumppanuusmallin. Satukunnan järjestöjen neuvottelukunnalle, yrittäjien (ml. palvelutuottajajärjestöt) neuvottelukunnalle sekä seurakuntien edustajille varataan säännöllinen ja laaja kuulemis- ja keskustelumahdollisuus hyvinvointialueen johdon kanssa aidon kumppanuuden varmistamiseksi.

Aluehallitus huolehtii vaikuttamistoimielinten toimintaedellytyksistä. On tärkeää, että myös virkamiehet ja päättäjät sitoutuvat vaikuttamistoimielinten toimintaan. Vaikuttamistoimielimillä on mahdollisuus vaikuttaa hyvinvointialueen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on tai joilla vaikuttamistoimielin arvioi olevan merkitystä lasten ja nuorten, ikääntyneen väestön tai vammaisten henkilöiden ja heidän tarvitsemiensa

palveluiden kannalta. Vaikuttamistoimielinten läsnä- ja puheoikeus keskeisissä toimielimissä edistää vuorovaikutusta ja tiedonkulkua ja siten osallisuutta päätöksenteossa. Vaikuttamistoimielimille varataan vaikuttamismahdollisuuksia, ja

- Mahdollisuus tarkastella palveluprosesseja ja käytäntöjä ja ottaa kantaa poikkileikkaavasti (esimerkiksi vammaisneuvostoa koskevia asioita vaikea rajata, koska vammaisia voi olla kaikissa ikäryhmissä ja palveluissa)
- Läsnä- ja puheoikeus heitä koskevissa asioissa eri työryhmien, lautakuntien, valiokuntien tai vastaavien kokouksissa
- Mahdollisuus osallistua strategiatyöhön ja muiden hyvinvointialueen johtamista koskevien asiakirjojen laadintaan
- Vaikuttamistoimielinten antamista lausunnoista ja muista kannanotoista annetaan perusteltu vastaus niiden käsittelyn jälkeen

## 4.4 Osallisuus palveluissa

Osallisuus tulee huomioida palveluketjujen suunnittelussa. Palveluketjutöryhmässä tulee aina olla tasavertaisena työryhmän jäsenenä mukana asiakasnäkökulman edustaja. Asiakasnäkökulman edustaja voi olla esimerkiksi kokemustoimija tai -asiantuntija, asiakas, läheinen tai aiheesta riippuen myös ammattilainen, joka on haastatellut useampia asiakkaita. Asiakasnäkö-



kulman edustajalle luodaan työryhmässä luottamuksellinen, tasavertainen ja turvallinen ilmapiiri ilmaista kokemuksiaan ja ajatuksiaan palveluista, niiden toimivuudesta ja kehittämisestä. Valmiit palveluketjut ovat avoimesti nähtävillä ja niiden toimivuudesta on mahdollista antaa palautetta. Palaute huomioidaan kerran vuodessa tapahtuvan päivitys- ja kehitystyön yhteydessä.

Jokaisessa kohtaamisessa pyritään siihen, että asiakkaalla on aidosti tilaa tuoda esille omat tarpeensa, ajatuksensa ja toiveensa. Vuorovaikutus tapahtuu tasa-arvoisessa tilanteessa, jossa sekä asiakas, että ammattilainen ovat rinnakkain. Palveluja pyritään järjestämään mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Palvelujen kehittäminen asiakkaita ja potilaita osallistavilla menetelmillä on Suomeenkin jalkautunut kansainvälinen trendi. Sosiaali- ja terveydenhuollossa, hyvinvoinnin, terveyden ja työllisyyden edistämässä sekä kotouttamisessa tulee hyödyntää kokemukseen pohjautuvaa tietoa. Tämä on tavoitteena myös Satakunnassa. Palveluiden ja palveluprosessien toteuttamiseen ja kehittämiseen entistä tarvelähtöisemmin, asiakkaan ja potilaan arkea ymmärtäen tulee pyrkiä monin tavoin. Keinoja ovat luottamukseen pohjautuva monialainen yhteistyö, jaettu asiantuntijuus sekä yhteiskehittäminen ammattilaisten, asiakkaiden ja potilaiden sekä koulutettujen kokemustoimijoiden ja kokemusasiantuntijoiden kesken. Muutokseen tarvitaan ennen kaikkea toimivat rakenteet, konkretiaa, kokeilurohkeutta sekä halua ja valmiutta. Palveluita johtavien henkilöiden ymmärrys ja hyväksyntä ovat tarpeen osallisuuden käytännön toteutuksen tueksi.

Kulttuurihyvinvointitoimintaa tulee jalkauttaa enemmän rakenteisiin ja osaksi ennaltaehkäiseviä palveluja sekä kuntouttavaa toimintaa. Kulttuurihyvinvointi on osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Taide- ja kulttuuritoiminnalla voidaan tukea myös esimerkiksi työkykyä. Sote- ja kulttuuripalvelujen tietoisuutta toisistaan ja toistensa toimintatavoista tulisi lisätä. Kulttuuri- ja taidekokemusten saavutettavuutta lisäisi Kaikukortti- tai kulttuuriresepti-tyyppinen toimintamalli. Sote-palveluissa jaettavalla kortilla tai reseptillä syystä tai toisesta haasteellisessa elämäntilanteessa olevat saisivat mahdollisuuden osallistua kulttuuripalveluihin ilmaiseksi tai edullisemmalla.

Lainsäädännössä edellytetään toimintakyvyn arviointia palveluiden tai etuuksien saamiseksi, joten se on tärkeä osa ammattilaisen työtä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Yhtenäiset ja laadukkaat arviointikäytännöt hyödyttävät asiakkaita ja ammattilaisia. Työikäisten kohdalla erityisesti terveydenhuollossa (työterveyshuollon ulkopuolella) tulee luoda yhtenäisiä mittareita, systemaattista tapaa mitata ja arvioida työikäisten työ- ja toimintakykyä, kuvata prosessit ja lisätä ammattilaisten osaamista.

## 4.5 Saavutettavuus ja esteettömyys

Ilman esteettömyyttä ja saavutettavuutta kaikilla ei ole täysimääräistä yhdenvertaisuutta ja osallisuutta. Saavutettavuudessa tulee huomioida erityisryhmiä laajasti, kuten esim. vangit, asunnottomat, maahanmuuttajat, mielenterveyskuntoutujat, pitkäaikaistyöttömät, päihde- tai peliriippuvaiset. Vammaisten henkilöiden moninaisuus tulee huomioida, sillä heitä on kaikissa kohderyhmissä (esim. rotu, ihonväri, sukupuoli, kieli, uskonto, varallisuus, ikä). Henkilön vamma yhdistettynä erilaisten esteiden kanssa voi olla este heidän täysimääräiseen ja tehokkaaseen osallistumiseen yhdenvertaisesti muiden kanssa. Myös vähävaraisuus on huomioitava syrjäyttävänä tekijänä.

## ” Esteettömyys-direktiivi vaatii kaikille helppoa käytettävyyttä.

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta säättää, että julkisen sektorin ja osan yksityisestä sekä kolmannesta sektorista on täytettävä saavutettavuusvaatimukset. Laki säättää, että ihan jokaisen ihmisen on voitava käyttää verkkopalvelua tai mobiilisovellusta vaivattomasti. Esimerkiksi näkövamma tai kuulovamma ei saa olla este palvelun käytölle. Käytännössä verkkopalvelun tai mobiilisovelluksen saavutettavuuden osa-alueet ovat tekninen saavutettavuus ja sisällöllinen saavutettavuus. Kun puhutaan teknisestä saavutet-

tavuudesta, tarkoitetaan sitä, että käyttäjän on mahdollista käyttää verkkopalvelua erilaisilla teknisillä apuvälineillä. Esimerkiksi näkövammaisella ihmisellä voi olla käytössään ohjelma, joka lukee ruudulla olevan tekstin ääneen. Jotta ohjelma toimii kunnolla, on verkkopalvelu pitänyt koodata oikein ja lain edellyttämien saavutettavuusvaatimusten mukaisesti. Sisällöllinen saavutettavuus tarkoittaa verkkopalvelun helppoa käytettävyyttä ja sisällön ymmärrettävyyttä. Tällä varmistetaan, että verkkopalvelut ovat saavutettavia myös kokemattomammille käyttäjille.

Saavutettavuusvaatimuksilla tarkoitetaan niin sanottuja WCAG-kriteerien A- ja AA-tasoa. Laki ei esimerkiksi vaadi videoissa viittomakielistä tulkkausta tai selkokielisen verkkopalvelun käyttöä. Mikäli kuitenkin halutaan varmistaa, että ihmisillä on todelliset mahdollisuudet osallisuuteen yhteiskunnassa, myös nämä asiat on huomioitava.

Euroopan Unionin esteettömyysdirektiivi vaatii erilaisilta fyysiltä tuotteilta ja laajemmin sähköisiltä palveluilta helppoa käytettävyyttä kaikille. Jatkossa (28.6.2025 alkaen) esimerkiksi pankkiautomaatilla käynti tai matkalipun ostaminen automaattista pitää onnistua mahdollisesta vammasta riippumatta. Toisin sanoen sekä automaatin käytön pitää onnistua, mutta myös fyysisen ympäristön pitää mahdollistaa automaatile pääsy. Lisäksi muun muassa älypuhelimien ja älytelevisioiden pitää olla ihan jokaisen käytettävissä – ei vain niin sanottujen vammattomien ihmisten käytettävissä. Direktiivi koskee myös esimerkiksi suoratoistopalveluja, verkkokauppoja ja liikennepalveluja. Esteettömyysdirektiivin pohjalta valmistellaan Suomessa lakia, jossa näistä asioista säädetään. Laki tulee voimaan vuonna 2022 ja se tulee koskemaan laajasti palveluntuottajia.

**VAMMAISET.** YK:n vammaisyleissopimus on osa Suomen velvoittavaa lainsäädäntöä. YK:n vammaisopimus nostaa esille esteettömyyden ja saavutettavuuden läpileikkaavana teemana. Esteettömyys ja saavutettavuus merkitsevät yhdenvertaista pääsyä fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Saavutettavuuden esteet tulee tunnistaa ja poistaa muun muassa:

a) rakennuksista, teistä, kuljetuksista sekä muista sisä- ja ulkotiloista, kouluista, asunnoista, terveydenhuoltoyksiköistä ja työpaikoista b) tiedottamisesta, viestinnästä ja muista palveluista, sähköisistä palveluista ja pelastuspalveluista.

Viittomakielisille kuuroille ja huonokuuloisille osallisuus ja ympäristön esteettömyys tarkoittaa puheeseen perustuvan kommunikaation muuttamista kirjoitettuun tai viitottuun muotoon. Se tarkoittaa myös oikeutta saada apua tekstin tuottamista vaativissa tilanteissa, koska kirjoitettu suomen kieli on osalle kuulovammaisista kuin vieras kieli. Osallisuus ja esteettömyys edellyttää myös mahdollisuutta kommunikoida viittomakielellä, viittomakielentulkin tai kirjoitustulkin välityksellä tai itse kirjallisesti. Palveluntuottajilla on velvollisuus huolehtia tulkkauksesta. Palveluntuottajilla tulee olla näin ollen valmius etätulkkauksen käyttöön tietokoneen, tabletin tai kännykän kautta. Potilastietojärjestelmään pitää kirjata selkeä merkintä asiakkaan tulkintarpeesta. Kuuroilla pitää olla tasavertainen mahdollisuus hoitaa asioita puhelinpalvelussa viittomakielen tulkin välityksellä, salassapito-velvollisuuden estämättä.

Hyvinvointialueen palvelujen ja viranomaisasioiden tulkki välityksen käytännöt ja vastuut pitää selkiyttää ja vakiinnuttaa. Viittomakielisten ja kuulovammaisten näkökulmasta tulevissa palvelurakenteissa tulee kiinnittää huomiota siihen, että taataan tekstiviestillä tai sähköisesti tapahtuva ajanvaraus eri palveluihin sekä jatkokommunikointi palveluntuottajan kanssa. Lisäksi vuoronumeron ja tiedotuksen tulee olla myös tekstimuodossa näkyvillä. Kuurolla on oikeus tulla ymmärretyksi ja saada itse tuotua asiansa esille. Palveluohjauksessa ja kotihoidossa tulee olla valmius kohdata kuuro ihminen. Kuurolle on todella tärkeää, että hoitajat ja palveluntuottajat eivät jatkuvasti vaihdu. Lisäksi tulee järjestää viittomakielinen tiedotus alueellisista tärkeistä asioista.

**MAAHANMUUTTAJILLE** osallisuus ja esteettömyys tarkoittaa kommunikaatiota selkosuomella tai muun kielisellä viestinnällä. Yleisiä maahanmuuttajien puhumia kieliä Satakunnan alueella on suomen ja englannin lisäksi venäjä ja arabia. Asiointitilanteissa saattaa myös tulkkaus-tarve olla suuri. Maahanmuuttajat itse kokevat, että parasta olisi saada heidän kanssaan saman

kulttuuritaustan omaavia tulkkeja. Viestinnässä hyvä käyttää selkosuomen tukena myös havainnollistavia kuvia, jolloin myös heikommalla kielitaidolla on helpompi tulkita, mistä puhutaan.

## 4.6 Osallisuutta tukeva toiminta järjestöissä ja yhteisöissä

**SATAKUNNAN JÄRJESTÖJEN NEUVOTTELUKUNTA.** Satakunnan järjestöjen neuvottelukunta perustettiin vuonna 2019 ja sen tehtävänä on edustaa kaikkia satakuntalaisia yhdistyksiä ja toimia yhdistysten edunvalvojana. Neuvottelukuntaan kuuluu viisi (5) paikallisyhdistysten edustajaa ja viisi (5) maakunnallisen tason yhdistysten edustajaa. Neuvottelukunnan jäsenet valitaan kahdeksi vuodeksi kerrallaan järjestöjen asettamista ehdokkaista. Valinta tapahtuu vuosittain syysfoorumissa pidettävillä vaaleilla siten, että puolet neuvottelukunnan jäsenistä on aina erovuoroisia. Kukin alueellinen verkosto (Huittisten seutu, Keski-Satakunta, Pohjois-Satakunta, Porin seutu ja Rauman seutu) voi lisäksi nimetä yhden edustajan neuvottelukuntaan. Neuvottelukunnan kokonaisvahvuus on 15 henkilöä.

Neuvottelukunta toimii Satakunnan hyvinvointialueen ja kuntien keskustelukumppanina järjestötoimintaa ja rahoitusta koskevissa asioissa. Neuvottelukunnan toiminnalla varmistetaan järjestöjen aktiivinen kuuleminen ja osallistuminen myös palvelujärjestelmän ja palveluiden kehittämiseen. Sidosryhmäyhteistyö seurakuntien ja maakunnan yritysten kanssa lisää järjestöjen toimintamahdollisuuksia ja asukkaiden osallistumismahdollisuuksia. Järjestöjen toimintaan osallistumalla Satakunnan asukkaat lisäävät vuorovaikutussuhteitaan ja samalla elämänsä merkityksellisyyttä. Osallistuminen mahdollistaa myös vaikuttamisen yhteiskunnan toimintoihin ja tarjolla oleviin palveluihin. Neuvottelukunnan lisäksi järjestöjen yhteistyötä edistetään maakunnallisesti mm. Satakunnan eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan ja eri verkostojen kautta.

**VAPAAEHTOISTOIMINTA.** Vapaaehtoistoiminta Satakunnassa antaa ihmisille mahdollisuuden osallistua oman elinympäristönsä kehittämiseen ja ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseen. Parhaimmillaan vapaaehtoistoiminta antaa merkityksellisyyden tunteen lisäksi tunteen yhteenkuuluvuudesta ja yhteisöllisyydestä. Vapaaehtoisuus on osallisuutta tekijän omista lähtökohdista ja mielenkiinnon kohteista käsin. Vapaaehtoinen voi toimia yhdessä tai useammassa tehtävässä



# ” Sekä tekijälle, että tukea saavalle vapaa- ehtoistoiminta on tapa tulla nähdyksi, kuulluksi ja ymmärretyksi.

itse oman tekemisensä määrittäen. Tehtävät voivat olla pitkäjänteisiä tai lyhytkestoisia, pop up-keikkoja. Sekä tekijälle että tukea saavalle vapaaehtoistoiminta on tapa tulla nähdyksi, kuulluksi ja ymmärretyksi juuri sellaisena kuin on. Yksilön tasolla oman osaamisen hyödyntämisellä ja merkityksellisyyden kokemuksella on vapaaehtoiselle ja vapaaehtoistoiminnan vastaanottajalle voimaannuttava vaikutus: avun saajasta voi tulla myös avun antaja yhteisölleen. Vapaaehtoistoiminnassakin on nähtävissä tulevaisuuden trendejä, jotka vaikuttavat siihen, miten, missä, koska ja ketkä toimintaa tekevät ja miten siihen sitoudutaan. Esimerkiksi uudet verkkovälitteiset alustat lisäävät mahdollisuuksia osallistua vapaaehtoistoimintaan jopa valtakunnallisesti. Mahdollisuuksien moninaisuus madaltaa kynnystä lähteä mukaan vapaaehtoistoimintaan itselle parhaiten sopivalla tavalla. Mahdollisuus osallistua vapaaehtoistoimintaan tulee taata myös erityisen tuen tarpeessa oleville henkilöille.

**KOKEMUSTOIMINTA.** Maakunnallisella rakenteella ja koordinaatiolla mahdollistetaan Satakunnassa sujuva, koulutettuja henkilöitä kannustava ja palvelujärjestelmää tukeva kokemustoiminta ja kokemusasiantuntijatoiminta.

Olemassa olevia hyviä käytäntöjä on tarpeen jalkauttaa ja levittää. Valmiuksia verkkovälitteiseen toimintaan kannattaa lisätä, jotta sen mahdollisuudet saadaan hyödynnetyksi. Tavoittavaa viestintää sekä toiminnan saavutettavuutta ja näkyvyyttä on jatkuvasti kehitettävä. Erityishaasteena on lisäksi tarvetta vastaavan kokemustoiminnan ja kokemusasiantuntijatoiminnan tarjoaminen. Koulutetut, osaamisestaan arvostetut kokemustoimijat ja kokemusasiantuntijat ovat toiminnan perusedellytys. Tästä syystä heidän voimavarojensa ja hyvinvointinsa ylläpidosta sekä tuen tarpeistaan on huolehdittava. Palveluiden kehittämistehtävissä onnistuakseen, kokemustoimijoiden ja kokemusasiantuntijoiden palvelujärjestelmän tuntemusta, henkilökohtaisen kokemustiedon analysointikykyä sekä kommunikointivalmiuksia on tarvittaessa lisättävä ja kehitettävä.

**KOHTAAMISPAIKAT.** Kolmannen sektorin rooli yhteiskunnan eheyttäjänä ja hyvinvoinnin edistäjänä on merkittävä. Erilaisiin kolmannen sektorin ylläpitämiin kohtaamispaikkoihin kutsutaan ne satakuntalaiset, jotka ovat erityisessä osassa. Jokaisella meistä on tarve tulla nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi sellaisena kuin olemme, sairauksinemme ja persoonallisuuksinemme. Kohtaamispaikoissa tämä on mahdollista. Lisäksi päihdesairaiden ihmisten ei pitäisi ensin pystyä olemaan päihteettömiä pystyäkseen osallistumaan ja tulla osalliseksi. Kutsumalla kaikki mukaan voidaan edistää ihmisten hyvinvointia ja turvallista yhteiskuntaa. Tulevaa hyvinvointialuetta rakennettaessa on tärkeää huomioida kolmannen sektorin kohtaamispaikkatoiminta ja varmistaa sen jatkuminen. Järjestöjen on kiinnitettävä huomioita siihen, kuinka kohtaamispaikkatoimintaa voitaisiin viedä entistä kattavammin kasvukeskusten lisäksi myös maakunnan muihin osiin.

## 5. Osallisuustyö tulevaisuuden kunnissa

Osallisuus ja yhdenvertaisuus eivät ole mahdollisia ilman esteettömyyttä ja saavutettavuutta, ja siksi tämän eteen tuleekin työskennellä myös koulutus-, varhaiskasvatus-, kulttuuri- ja liikuntapalveluissa. Vaikuttamistoimielimet tulee ottaa mukaan suunnitteluun ja heidän kantansa on otettava huomioon kaikessa kuntien päätöksenteossa. Yhteistyö hyvinvointialueen ja kuntien sekä hyvinvointialueen ja kuntatason vaikuttamistoimielinten kesken on erittäin tärkeää, jotta varmistetaan osallisuus ja etteivät haavoittuvassa asemassa olevat erityisryhmät jää väliinputoajiksi. Kunnissa tulee varmistaa tasavertaiset osallistumisen ja harrastamisen mahdollisuudet kaikille. Sekä lapsille, että aikuisille tulee järjestää harrastetoimintaa, jossa vammaisuus ja rajoitteet pystytään huomioimaan.

Kuntalain mukaan kunnanhallituksen tulee asettaa kunnallinen nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto ja vammaisneuvosto (26-28§). Näissä neuvostoissa ja valtuustossa kohderyhmän henkilöillä sekä heidän omaisillaan ja järjestöillään tulee olla riittävä edustus, mutta on tärkeää, että myös kunnan virkamiehet ja päättäjät sitoutuvat niiden toimintaan. Kun nämä vaikuttamistoimielimet ovat saaneet lain mukaiset hyvät toimintaedellytykset ja ne on osallistettu kunnan päätöksentekoon asukkaiden tosiasialliset osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet paranevat. Toimivat lakisääteiset kunnalliset nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto ja vammaisneuvosto luovat hyvän pohjan myös vastaaville hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimille.

## 6. Toimenpide-ehdotukset vuosille 2022–2023

- I. Kunnissa ja hyvinvointialueella otetaan käyttöön Osallisuuden 24 apukysymystä (THL) (liitteenä 2.)
- II. Hyvinvointialueen perustamista, järjestämistä ja palveluja ohjaavien asiakirjojen laatimisvaiheessa kuullaan vaikuttamistoimielimiä ja sidosryhmien edustajia
- III. Toteutetaan 3. sektorin ja hyvinvointialueen, sekä yritysten ja hyvinvointialueen kumppanuusmallit
- IV. Osallisuuden edistäminen huomioidaan mahdollisimman laajasti kilpailutuksissa ja hankinnoissa
- V. Perustetaan maakunnallinen kokemusosaamisen keskus (kuvattu osana 3. sektorin kumppanuusmallia)
- VI. Perustetaan hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimet viipymättä
- VII. Asiakkaiden näkökulmaa ja kokemustietoa hyödynnetään systemaattisesti muutosvaiheen johtamisessa, mm. integraation vaikutuksia arvioitaessa
- VIII. Kun sekä kunnissa, että hyvinvointialueella laaditaan hyvinvointijohtamisen asiakirjoja, tulee niissä muun yhteensovittamisen lisäksi huomioida osallisuuden yhteinen seuranta ja arviointi
- IX. Kunnat ja hyvinvointialue turvaavat yleishyödyllisen järjestötoiminnan toimintaedellytykset avustusten ja tilojen avulla
- X. Hyvinvointialueen tulee palveluketjujen kehittämistyössä määritellä työikäisten työ- ja toimintakyvyn tuen tavoitteet ja tahtotila. Määrittelytyössä tulee huomioida asiakaskohderyhmien ja palveluja käyttävien näkemykset ja kokemukset, sekä osallistaa heidät yhteiseen kehittämiseen esim. yhteiskehittäjäryhmätoiminnan avulla.

# Lähteitä ja lukuvinkkejä:

## **Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra) - THL**

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sokra>

## **Kuntalaisten osallistuminen**

[www.kuntaliitto.fi/osallistuminen-ja-vuorovaikutus/demokratia-ja-osallisuus/kuntalaisten-osallistuminen](http://www.kuntaliitto.fi/osallistuminen-ja-vuorovaikutus/demokratia-ja-osallisuus/kuntalaisten-osallistuminen)

## **Edistääkö toiminta osallisuutta? 24 apukysymystä - Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen - THL**

<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet/edistaako-toiminta-osallisuutta-24-apukysymysta>

## **Asiakasosallisuus sotessa**

<https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/opas/asiakasosallisuus-sotessa/?fbclid=IwAR04IiHT1vPXzUSStMplw8JgymTBozNtlcSER8LbkaVQ5QkHs8UBXcwy6HM>

## **Köyhyyttä kokeneilla usein matala osallisuuden kokemus – THL:n osallisuusindikaattori auttaa vähentämään syrjäytymistä**

<https://thl.fi/fi/-/koyhytta-kokeneilla-usein-matala-osallisuuden-kokemus-thl-n-osallisuusindikaattori-auttaa-vahentamaan-syrjaytymista?redirect=%2Ffi%2Fweb%2Fhyvinvointi-ja-terveyserot>

## **Digiosallisuuden edistäminen**

<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/digiosallisuuden-edistaminen>

## **Vanhempien väkivallan kohteeksi joutuneilla lapsilla ja nuorilla selvästi matalampi osallisuuden kokemus**

<https://thl.fi/fi/-/vanhempien-vakivallan-kohteeksi-joutuneilla-lapsilla-ja-nuorilla-selvasti-matalampi-osallisuuden-kokemus>

## **Osallisuuden kokemus ja positiivinen mielenterveys työmarkkina-aseman ja kotitalouden rakenteen mukaan : FinSote 2019 -tutkimuksen tuloksia**

<https://www.julkari.fi/handle/10024/140993>

## **Sateenkaarinuoret yhteiskunnan reunalla – kuuluuko hiljainen ääni?**

<https://kuntoutuksenakatemiablog.wordpress.com/2020/09/10/sateenkaarinuoret-yhteiskunnan-reunalla-kuuluuko-hiljainen-aani/>

## **Ikääntyneiden digiosallisuutta edistävä ryhmätoimintamalli**

<https://kuntoutuksenakatemiablog.wordpress.com/2021/04/20/ikaantyneiden-digiosallisuutta-edistava-ryhmatoimintamalli/>

# *Liite 1.*

## **Laissa hyvinvointialueesta säädetään:**

**(HE 8.12.2020)**

**3 §** Hyvinvointialueen jäsen Hyvinvointialueen jäsen on: 1) henkilö, jonka kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta sijaitsee hyvinvointialueen alueella (hyvinvointialueen asukas); 2) kunta, joka sijaitsee hyvinvointialueen alueella; 3) yhteisö ja säätiö, jonka kotipaikka on hyvinvointialueen alueella olevassa kunnassa; 4) se, joka omistaa tai hallitsee hyvinvointialueen alueella sijaitsevaa kiinteää omaisuutta.

**23 §** Valtuutetut ja varavaltuutetut aluevaltuustoon valitaan hyvinvointialueella toimitettavissa vaaleissa (aluevaalit). Aluevaltuuston toimikausi on neljä vuotta ja se alkaa vaalivuoden kesäkuun alusta. Aluevaalit toimitetaan välittöminä, salaisina ja suhteellisina. Kaikilla äänioikeutetuilla on yhtäläinen äänioikeus.

**28 §** Äänioikeus aluevaaleissa on sillä Suomen, muun Euroopan unionin jäsenvaltion, Islannin ja Norjan kansalaisella, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta ja jonka kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta kuuluu kyseiseen hyvinvointialueeseen väestötietojärjestelmässä olevien tietojen mukaan 51. päivänä ennen vaalipäivää päivän päättyessä.

**29 §** Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet Hyvinvointialueen asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa hyvinvointialueen toimintaan. Aluevaltuuston on pidettävä huolta monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista ja menetelmistä. Osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää erityisesti: 1) järjestämällä keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia sekä asukasraateja; 2) selvittämällä asukkaiden ja hyvinvointialueella säännönmukaisesti tai pitempiaikaisesti asuvien tai oleskelevien palvelujen käyttäjien mielipiteitä ennen päätöksentekoa; 3) valitsemalla palvelujen käyttäjien edustajia hyvinvointialueen toimielimiin; 4) suunnittelemalla ja kehittämällä palveluja yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa; 5) järjestämällä mahdollisuuksia osallistua hyvinvointialueen talouden suunnitteluun; 6) tukemalla asukkaiden sekä järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua.

**30 §** Aloiteoikeus Hyvinvointialueen jäsenellä on oikeus tehdä aloitteita hyvinvointialueen toimintaa koskevista asioista. Aloitteen tekijälle on ilmoitettava aloitteen johdosta suoritettavat toimenpiteet. Jos aloitteella on yhtä useampi tekijä, tekijöiden nimet on kerättävä vuoden kuluessa aloitteen päiväyksestä. Aloitteessa on oltava kunkin aloitteen tekijän nimi, syntymäaika ja kotikunta sekä omakätinen allekirjoitus. Jos nimiä kerätään sähköisesti tietoverkossa, keräyksessä on käytettävä vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista annetussa laissa (617/2009) tarkoitettua vahvaa sähköistä tunnistamista. Aloitetta käsiteltäessä hyvinvointialueen on varattava aloitteen tekijöiden edustajille tilaisuus tulla kuulluiksi. Palvelun käyttäjällä on lisäksi oikeus tehdä aloitteita kyseistä hyvinvointialueen palvelua koskevassa asiassa. Aluevaltuuston tietoon on saatettava vähintään kerran vuodessa sen toimivaltaan kuuluvissa asioissa tehdyt aloitteet ja niiden johdosta suoritettavat toimenpiteet.

**31 §** Hyvinvointialueen kansanäänestys Aluevaltuusto voi päättää, että hyvinvointialueen toimivaltaan kuuluvasta asiasta toimitetaan hyvinvointialueen alueella neuvoa-antava kansanäänestys.

**32 §** Hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimet Aluehallituksen on asetettava nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi hyvinvointialueen nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä, ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaamiseksi

hyvinvointialueen vanhusneuvosto sekä vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi hyvinvointialueen vammaisneuvosto. Vaikuttamistoimielinten jäsenet valitaan hyvinvointialueen kunnissa toimivien vastaavien vaikuttamistoimielinten jäsenistä siten, että kustakin vaikuttamistoimielimestä valitaan vähintään yksi edustaja. Lisäksi vaikuttamistoimielimiin voidaan valita muita henkilöitä. Aluehallituksen on huolehdittava vaikuttamistoimielinten toimintaedellytyksistä. Vaikuttamistoimielimille tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa hyvinvointialueen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on tai joilla vaikuttamistoimielin arvioi olevan merkitystä lasten ja nuorten, ikääntyneen väestön tai vammaisten henkilöiden ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta, ja vaikuttamistoimielimet tulee ottaa mukaan osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen hyvinvointialueella.

**34 §** Viestintä Hyvinvointialueen toiminnasta on tiedotettava hyvinvointialueen asukkaille, palvelujen käyttäjille sekä järjestöille ja muille yhteisöille. Hyvinvointialueen tulee antaa riittävästi tietoja hyvinvointialueen järjestämistä palveluista, taloudesta, hyvinvointialueen hallinnossa valmistelussa olevista asioista ja niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä päätöksistä ja päätösten vaikutuksista. Hyvinvointialueen on tiedotettava siitä, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa. Hyvinvointialueen on huolehdittava, että toimielinten käsittelyyn tulevien asioiden valmistelusta annetaan esityslistan valmistuttua yleisen tiedonsaannin kannalta tarpeellisia tietoja yleisessä tietoverkossa. Hyvinvointialueen on verkkoviestinnässään huolehdittava, että salassa pidettäviä tietoja ei viedä yleiseen tietoverkkoon ja että yksityiselämän ja henkilötietojen suoja viestinnässä toteutuu. Viestinnässä on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä ja otettava huomioon hyvinvointialueen eri asukasryhmien tarpeet.

**36 §** Toimielinten kokoonpano Aluevaltuusto voi päättää, että: 1) muu toimielin kuin aluevaltuusto valitsee johtokunnan jäsenet tai osan jäsenistä; 2) johtokunnan jäsenet tai osa sen jäsenistä valitaan aluevaltuuston määrittämien perusteiden mukaisesti hyvinvointialueen asukkaiden, henkilöstön tai palvelujen käyttäjien esityksestä.

**41 §** Hyvinvointialuestrategia Hyvinvointialueella on oltava strategia, jossa aluevaltuusto päättää hyvinvointialueen toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteista. Hyvinvointialueen strategiassa tulee ottaa huomioon: 1) asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen hyvinvointialueen tehtävälalla; 2) palvelujen järjestämistä ja tuottamista koskevat strategiset linjaukset; 3) hyvinvointialueen tehtäviä koskevissa laeissa säädetty palvelutavoitteet; 4) omistajapolitiikka; 5) henkilöstöpolitiikka; 6) asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet.

**49 §** Hyvinvointialueen tytäryhteisöjen toiminta ja konserniohje Omistajaohjauksella on huolehdittava siitä, että hyvinvointialueen tytäryhteisön toiminnassa otetaan huomioon hyvinvointialuekonsernin kokonaisuus. Omistajaohjauksella varmistetaan myös avoimuuden ja viestinnän samoin kuin palvelujen käyttäjien ja hyvinvointialueen asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutuminen.

**106 §** Kokouksen julkisuus Aluevaltuuston kokoukset ovat julkisia, jollei kokouksessa käsitellä sellaista asiaa tai asiakirjaa, joka on lailla säädetty salassa pidettäväksi tai jollei aluevaltuusto muuten painavan syyn vuoksi jossakin asiassa toisin päättää. Yleisöllä on oltava mahdollisuus seurata toimielimen julkista kokousta myös siltä osin kuin kokoukseen osallistutaan sähköisesti.

**114 §** Tietojen saatavuus yleisessä tietoverkossa Hyvinvointialueen järjestämiä palveluja sekä hyvinvointialueen toimintaa koskevat keskeiset tiedot on julkaistava yleisessä tietoverkossa. Yleisessä tietoverkossa on oltava saatavilla vähintään: 1) hyvinvointialuestrategia; 2) hallintosääntö; 3) talousarvio ja -suunnitelma; 4) tilinpäätös; 5) tarkastuslautakunnan arviointikertomus; 6) tilintarkastuskertomus; 7) hyvinvointialueiden yhteistoimintaa koskevat sopimukset; 8) konserniohje; 9) luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden sidonnaisuusilmoitukset; 10) tiedot luottamushenkilöiden palkkioiden ja korvausten perusteista; 11) tiedot palveluista perittävistä maksuista.

**142 §** Oikaisuvaatimus- ja valitusoikeus Oikaisuvaatimuksen ja aluevalituksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä hyvinvointialueen jäsen.

**145 §** Päätöksen tiedoksianto hyvinvointialueen jäsenelle Aluevaltuuston, aluehallituksen ja lautakunnan sekä hyvinvointiyhtymän yhtymävaltuuston tai yhtymäkokouksen pöytäkirja siihen liitettyine oikaisuvaatimusohjeineen tai valitusosoituksineen pidetään tarkastamisen jälkeen nähtävänä yleisessä tietoverkossa, jollei salassapitoa koskevista säännöksistä muuta johdu. Jos asia on kokonaan salassa pidettävä, pöytäkirjassa julkaistaan ainoastaan maininta salassa pidettävän asian käsittelystä. Pöytäkirjassa julkaistaan ainoastaan tiedonsaannin kannalta välttämättömät henkilötiedot. Pöytäkirjan sisältämät henkilötiedot on poistettava tietoverkosta oikaisuvaatimus- tai valitusajan päättyessä. Hyvinvointialueen ja hyvinvointiyhtymän muun kuin 1 momentissa tarkoitetun viranomaisen pöytäkirja pidetään vastaavasti yleisesti nähtävänä, jos asianomainen viranomainen katsoo sen tarpeelliseksi. Hyvinvointialueen jäsenen sekä hyvinvointialueiden yhteistoimintaan osallisen hyvinvointialueen ja sen jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluttua siitä, kun pöytäkirja on pantu nähtäville yleiseen tietoverkkoon.

# Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä säädetään: (HE 8.12.2020)

**4 §** Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus Hyvinvointialueen on suunniteltava ja toteutettava sosiaali- ja terveydenhuolto sisällöltään, laajuudeltaan ja laadultaan sellaisena kuin asiakkaiden tarve edellyttää. Palvelut on toteutettava yhdenvertaisesti, yhteen sovitettuina palvelukokonaisuuksina sekä hyvinvointialueen väestön tarpeet huomioon ottaen lähellä asiakkaita. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja toteutettaessa on edistettävä niiden esteettömyyttä ja saavutettavuutta.

**5 §** Palvelujen kieli Yksikielisen hyvinvointialueen alueella sosiaali- ja terveydenhuolto järjestetään hyvinvointialueen kielellä. Kielilaissa (423/2003) säädetään asiakkaan oikeudesta käyttää omaa kieltään, tulla kuulluksi, saada toimituskirjansa suomen tai ruotsin kielellä sekä oikeudesta tulkkaukseen. Jos sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää viittoma- tai muuta kieltä tai asiakas ei vammaisuuden tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on sen lisäksi, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, palveluja annettaessa mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta.

**6 §** Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa Kunnan on edistettävä asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä. Kunnalla on ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin kuin tämä tehtävä kytkeytyy kunnan muihin lakisääteisiin tehtäviin. Kunnan on strategisessa suunnittelussaan asetettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tavoitteet ja määriteltävä tavoitteita tukevat toimenpiteet. Sen on otettava päätöksenteossaan huomioon päätöstensä arvioidut vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin. Kunnan eri toimialojen on tehtävä yhteistyötä hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä. Kunnan on nimettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutaho. Kunnan on seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Sen on toimitettava hyvinvointikertomus ja -suunnitelma hyvinvointialueelle ja julkaistava se julkisessa tietoverkossa. Kunnan on toimittava hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa ja tuettava sitä asiantuntemuksellaan. Lisäksi kunnan on tehtävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä yhteistyötä kunnassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Sen on myös edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä.

**7 §** Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen hyvinvointialueella Hyvinvointialueen on edistettävä asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä. Hyvinvointialueella on ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin kuin tämä tehtävä kytkeytyy hyvinvointialueen muihin lakisääteisiin tehtäviin. Hyvinvointialueen on strategisessa suunnittelussaan asetettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tavoitteet ja määriteltävä tavoitteita tukevat toimenpiteet. Sen on otettava päätöksenteossaan huomioon päätöstensä arvioidut vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin. Hyvinvointialueen on nimettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutaho. Hyvinvointialueen on seurattava asukkaistensa elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Hyvinvointialue laatii hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman yhteistyössä alueensa kuntien kanssa. Sen on julkaistava hyvinvointikertomus ja -suunnitelma julkisessa tietoverkossa. Hyvinvointialueen on toimittava hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä yhteistyössä alueensa kuntien kanssa ja tuettava niitä asiantuntemuksellaan. Lisäksi hyvinvointialueen on tehtävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä yhteistyötä hyvinvointialueen alueella hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Sen on myös edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä. Hyvinvointialueen on neuvoteltava vähintään kerran vuodessa yhdessä alueensa kuntien sekä muiden edellä mainittujen hyvinvointialueen alueella hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien toimijoiden kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevista tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta.

## *Liite 2.*

# Osallisuuden 24 apukysymystä

### OSALLISUUS OMASSA ELÄMÄSSÄ

1. Miten houkuttelette mukaan ihmisiä, jotka eivät koe julkisia tiloja turvallisiksi tai jotka vetäytyvät omiin oloihin rahan puutteen tai muiden vaikeuksien vuoksi?
2. Mitä teette, jotta yksin jääneet tulisivat a) löydetyiksi, b) kunnioittaen kohdatuiksi, c) vuorovaikutukseen innostetuiksi ja d) palveluihin, toimintaan tai työelämään saatetuiksi?
3. Etsitäänkö toimintaan tai palveluun osallistujan kanssa hänelle sopivia ratkaisuja? Millä tavalla?
4. Voiko toimintaan osallistua halutessaan vain sivustakatsojana tai pienellä ja satunnaisellakin panoksella?
5. Saako osallistuja olla toimija eikä toiminnan kohde? Miten se tehdään käytännössä?
6. Saako osallistuja kokeilla erilaisia rooleja? Miten se tehdään käytännössä?
7. Järjestättekö tapahtumia ja toimintaa, jossa ihmiset voivat irrottautua hetkeksi arjesta? Millaisia?

### OSALLISUUS YHTEISÖISSÄ JA VAIKUTTAMISEN PROSESSEISSA

#### Yhdessä suunnittelu ja yhteiskehittäminen

8. Onko osallistujien tarpeita selvitetessä kuultu osallistujia itseään? Miten?
9. Käytetäänkö palvelussa tai toiminnassa jotakin yhteiskehittämisen menetelmää? Esim. kokemusasiantuntijuus, kehittäjäasiakkuus, fokusryhmä, asiakasraati tai jokin aivan uusi menetelmä.
10. Millaista yhteiskehittämistä tai yhteistuotantoa teette? Esim. kokemusasiantuntijan vastaanotto tai kyläjuhlien järjestäminen yhdessä muiden toimijoiden kanssa.
11. Muotoillaanko palvelua yhdessä asiakkaiden kanssa palvelumuotoilun tai muun tuotekehityksen työkalun avulla? Mitä teette käytännössä?
12. Millä tavalla yhteis- tai tuotekehittämiseen osallistuva voi seurata työnsä vaikuttavuutta?
13. Kerätäänkö yhteiskehittämisen myötä kertynyttä kokemustietoa talteen ja hyödynnetäänkö sitä paikallisesti tai valtakunnallisesti? Onko tähän luotu pysyvä rakenne?
14. Pyritäänkö yhteiskehittäminen vakiinnuttamaan pysyväksi käytännöksi julkisen sektorin toimialoilla? Miten?

## OMAEHTOINEN JA YHTEINEN TOIMINTA

15. Annetaanko osallistujille erilaisia tilaisuuksia toteuttaa itseään tai ilmaista ajatuksiaan tai mielipiteitään? Esim. piirtämällä, maalaamalla, kirjoittamalla, kuvaamalla tai muulla tavoin luovasti.
16. Millä tavoin kaikkein heikoimmassa asemassa olevat saavat osaamisensa näkyviin niin, että siitä seuraa arvostusta ja kiitosta myös oman viiteryhmän ulkopuolelta?
17. Etsitäänkö keinoja, joilla osallistujat voivat vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin lähipiirissä, elinympäristössä tai laajemmin? Mitä nämä keinot ovat?
18. Lisätäänkö kansalais- ja demokratiataitoja? Esim. vapaan sivistystyön keinoin, opintopiirein, avoimin tiloin tai maahanmuuttajien kielitaitoon panostamalla.
19. Toteuttavatko osallistujat yksin tai yhdessä vertaisten ja ammattilaisten kanssa isompia tai pienempiä projekteja, joilla osallistujat saavat tärkeiksi kokemilleen asioille näkyvyyttä? Esim. pop up -tapahtuma, kansalaisopiston kurssi, asennekampanja, mielipidekirjoitus, kokemustietoisku, avoin tila, flash mob, osallistavaa tiedettä tai kulttuuria.
20. Miten rohkaisette osallistujia köyhyyden torjuntaan tai syrjinnän ehkäisemiseen?

## OSALLISUUS YHTEISESTÄ HYVÄSTÄ

21. Luodaanko toiminnassa yhteisiä tiloja ja yleishyödyllistä toimintaa, jossa ihmiset voivat kohdata toisensa tasavertaisina ilman, että ihmisten ongelmat tai taustat määrittäisivät kohtaamista? Pyritäänkö toiminnassa aktiivisesti siihen, että eri väestöryhmät kohtaavat?
22. Tarjoaako toiminta mahdollisuuden luoda yhteistä hyvää eli sosiaalista ja jopa taloudellista arvoa a) muille toimintaan osallistuville ja b) laajemmin paikallisessa yhteisössä? Esim. virkistys; ympäristöhoito; yhteisten tilojen viihtyvyyden, yhteisötaiteen, harrastusmahdollisuuksien tai sosiaalisen toiminnan yhteistuotanto; tietojen ja taitojen jakaminen; osuuskuntiin osallistuminen; yhteisöllisen hyvinvoinnin ja luottamuksen rakentaminen.
23. Tarjoaako toiminta mahdollisuuden nauttia paikallisen yhteisöllisyyden hyvistä puolista? Esim. merkityksellisyyskokemus osana yhteisöä, yhdenvertaisuuden kokemus, luottamus, yhteisöllinen hyvinvointi, toisten ihmisten seura, tiedot ja taidot.

## OSALLISUUTTA EDISTÄVIEN RAKENTEIDEN LUOMINEN

**On tärkeää, että yllä mainitut hyvät osallisuutta edistävät keinot juurtuvat osaksi jatkuvaa toimintaa.**

24. Millaisia osallisuutta lisääviä rakenteita toiminnassa luodaan? Miten?